

13. Марченко М.Н. Вторичные источники Романо-германского права: прецедент, доктрина / М.Н. Марченко // Вестник Московского университета. – Сер. 11. – Право. – 2000. – № 4. – С. 61.
14. Константи́й О.В. Рішення Конституційного Суду України як джерело адміністративного права / О.В. Константи́й // Проблеми законності. – Вип. № 37. – Х., 1999. – С. 85.
15. Новоселов В.И. К вопросу об административных договорах / В.И. Новоселов // Правоведение. – 1969. – № 3. – С. 41.
16. Ямпольская Ц.А. О теории Административного договора / Ц.А. Ямпольская // Советское государство и право. – 1966. – № 10. – С. 134.
17. Савотин А.А. Административно-правовой договор в системе регулирования общественных отношений (понятие и классификация) / А.А. Савотин // Юрист. – 2001. – № 11. – С. 55.
18. Конституційний договір між Верховною Радою України та Президентом України про основні засади організації та функціонування державної влади і місцевого самоврядування на період до прийняття нової Конституції України від 08.06.1995 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 8. – Ст. 133.
19. Скакун О.Ф. Теория государства и права. Учебник / О.Ф. Скакун; [пер з рос.] – Х.: Консум, 2000. – С. 336.
20. Авер'янов В. Предмет адміністративного права: нова доктринальна оцінка / В. Авер'янов // Право України. – 2004. – № 10. – С. 25.

Мустафаєва А.С., ЕПФ ОНЮА в м. Сімферополі

ДО ПИТАННЯ ПРО СТАНОВЛЕННЯ

ВЕКСЕЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

В статье рассматриваются вопросы становления и развития вексельного права в условиях тенденций и процессов, которые характеризуют развитие в целом права и его системы. Особое внимание автор уделяет рассмотрению сущности предпосылок и условий возникновения и развития вексельного права. Обосновывается необходимость выяснения сущности вексельного права с учетом соответствующей методологической основы, которой выступают системность права и правовая специализация.

In the article questions of the formation and development of the bill law in the conditions of tendencies and processes which characterise development of the law its system are considered. The author pays special attention to the consideration of the essence of preconditions and conditions of occurrence and development of the bill law. Necessity of finding-out of essence of the bill law taking into account a corresponding methodological basis is proved. The system character of the law and law specialisation act as this basis.

Будучи важливою загальнотеоретичною категорією, система права привертала та привертає увагу багатьох дослідників, які намагаються знайти відповіді як на ті питання, що стосуються в цілому актуальних проблем формування системи права, так і на ті, що мають безпосереднє відношення до окремих елементів такої системи. В цьому плані система українського права не є виключенням, а суспільно-економічні перетворення та процеси, що відбуваються в нашій країні останнім часом, викликають до життя появу нових суспільних відносин або ускладнення існуючих, які, в свою чергу, потребують актуального та своєчасного пра-

вового регулювання. Саме з цих позицій і слід оцінювати появу в системі українського права нового її елементу – вексельного права, місце якого як частини в цілому потребує наукових підходів до обґрунтування. Сучасний стан розвитку та розповсюдження вексельного обігу, який є характерним для сучасних умов соціально-економічного розвитку української держави, дає достатньо підстав стверджувати про можливість ведення наукових дискусій та дослідження появи в системі українського права вексельного права. Дослідження загальнотеоретичних основ вексельного права при вирішенні питання про виникнення та розвиток останнього як нового окремого елементу системи українського права потребує врахування та з'ясування тих загальних тенденцій, за якими відбувається розвиток системи права взагалі. Вирішення позначеної проблематики має безумовне важливе наукове значення, адже пошук саме цієї відповіді слугуватиме твердженню теоретичних основ, на які буде можливими спиратися при дослідженні в подальшому окремих аспектів, що характеризуватимуть вексельне право як елемент українського права. Слід звернути увагу і на те, що поза межами теоретичного обґрунтування не залишаться і питання про предмет та об'єкт вексельного права.

Основні категорії, що можуть бути використані в основі загально-теоретичного дослідження питання виникнення вексельного права, а саме система права, критерії її галузевої диференціації, підгалузь права, основні ознаки системи права були предметом уваги таких вітчизняних і російських вчених, як С.С. Алексєєва, А.І.Бобильова, Д.А. Керімова, Д. Лук'янець, В.С. Нерсисяца, В.К. Райхера, І.М. Сенякіна ті інших. Між тим, у зв'язку з відсутністю відповідного дослідження з приводу з'ясування місця вексельного права в системі українського права, виникає потреба в дослідженні, перш за все, питання про виникнення вексельного права.

Саме з урахуванням зазначеного метою даного дослідження обране висвітлення окремих теоретичних аспектів, що характеризують виникнення та становлення вексельного права в системі українського права з урахуванням процесів розвитку системи права.

Перш за все, зазначимо, що основні напрямки розвитку та удосконалення права пов'язані з соціально-економічними та політичними реформами, що відбуваються в країні. Одночасно відбуваються глибинні процеси зміни самого змісту права, оновлення законодавства та усвідомлення нової ролі правових явищ у житті людини та суспільства. До таких процесів, серед іншого, можна віднести як загальні тенденції розвитку права в цілому, так і тенденції розвитку системи права та її структури. Безперечно, що вони не можуть не сказуватися на обґрунтуванні появи та розвитку вексельного права, яке вбачається нами як новий елемент системи сучасного українського права, який має право на існування.

Слід зазначити, що звернення окремої уваги на шляху до визначення місця певного елементу в системі права потребують, так звані, передумови або певні аргументи, що в кожному конкретному випадку складаються таким чином, що можна робити висновок про доцільність виділення певних правових норм в окреме угруповання з наданням йому статусу окремого елементу системи права. Тут, на наш погляд, доречно розкрити сутність таких теоретичних категорій, як «передумови», «умови» ви-

никнення та розвитку певного елементу системи права, зокрема, стосовно вексельного права України.

Отже, під передумовами розуміються попередні умови; те, без чого щось не може існувати. Стосовно вексельного права завдання науковця постає якраз у тому, щоб установити, що саме сприяло спочатку виникненню та становленню вексельного права, а в подальшому – його розвитку. Слід мати на увазі те, що передумови можуть розглядатися в різному часовому вимірі, з виділенням відповідних етапів історичної періодизації процесу виникнення та розвитку вексельного права. Так, наприклад, в Україні, так само як і в інших державах, що виникли після розпаду СРСР, відродження вексельного ринку відбувалося в умовах ринкових реформ, у процесі пошуку тих фінансових інструментів, що могли б (принаймні частково) розв'язати проблему неплатежів. Активізація вексельного обігу в Україні почалася наприкінці 1994 р. у зв'язку зі спробами уряду подолати кризу неплатежів у сфері державних підприємств, і саме векселі могли забезпечити покриття взаємної заборгованості [1, 398–399]. Таким чином, саме ускладнення відносин у сфері вексельного обігу можна віднести до вказаних передумов. Власне виникнення векселя не можна пов'язувати з окремою країною чи часом, а потрібно розглядати як закономірний наслідок розвитку соціально-економічних чинників. Слід додати і те, що саме передумови свідчать про актуальність ведення відповідних наукових дискусій з приводу обґрунтування виділення в системі українського права вексельного права, а в подальшому – підкреслюватимуть необхідність удосконалення відповідного правового механізму регулювання суспільних відносин у сфері вексельного обігу.

Також урахування потребують і відповідні умови виникнення та розвитку вексельного права. При цьому під умовами слід розуміти те, що складає відповідне середовище, обстановку, в якій виникають, існують і розвиваються ті чи інші правові процеси або явища, в нашому випадку в якості останніх можуть виступати певні структурні елементи системи права, зокрема вексельне право. В якості умов, завдяки настанню яких виникає і розвивається вексельне право, можуть розглядатися формування та існування законодавства, що регулює суспільні відносини в сфері вексельного обігу; поява відповідного органу державного управління цими відносинами тощо. Так, 6 липня 1999 р. Верховною Радою України були прийняті Закони України від «Про приєднання України до Женевської конвенції 1930 року про врегулювання деяких колізій законів про переказні векселі та прості векселі», «Про приєднання України до Женевської конвенції 1930 року про гербовий збір стосовно переказних векселів і простих векселів», «Про приєднання України до Женевської конвенції 1930 року, якою запроваджено Уніфікований закон про переказні векселі та прості векселі». 5 квітня 2001 р. був прийнятий Закон України «Про обіг векселів в Україні», який може бути охарактеризований як перший національний нормативно-правовий акт, що був прийнятий для регулювання суспільних відносин у сфері вексельного обігу в Україні.

Слід зазначити і те, що дослідження передумов і умов виникнення вексельного права в системі українського права, має важливе значення з

огляду на те, що вже після всебічного та об'єктивного вирішення цього питання доречно вже буде вести мову про відповідні критерії диференціації системи права та виділення в його структурі того чи іншого елементу в якості такого. При цьому слід відмітити, що вирішення цього завдання також не відрізняється однозначністю підходу та може бути предметом окремого дослідження.

Що стосується безпосередньо згаданих тенденцій розвитку системи права, то до них слід віднести, перш за все, появу нових структурних елементів системи права, а також відособлення їх з уже існуючих структурних елементів. Ці процеси, на наш погляд, свідчать про здатність системи права реагувати на появу нових суспільних відносин та ускладнення вже існуючих, що, в свою чергу, дає підстави стверджувати про динамічність цієї правової категорії. Відповідним прикладом може слугувати і вексельне право, що відокремилось з цивільного права.

Крім того, обґрунтування виникнення в системі українського права вексельного права як її елементу та завдання визначення його місця в цій системі обумовлюють необхідність урахування таких проявів у розвитку самого права, як спеціалізація та системність. Більше того, зазначимо, що системність права та правова спеціалізація як прояв цієї системності здатні виступати своєрідною методологічною основою, на яку має спиратися з'ясування сутності вексельного права.

Системність права є його найважливішою сутнісною характеристикою як об'єктивного явища правової реальності. Власне систему права можна визначити як об'єктивно обумовлену системою суспільних відносин внутрішню структуру права, що відображає єдність та одночасно диференціацію правових норм. Характеристика системи права зводиться до різноманітних якостей, які покликані, в першу чергу, продемонструвати важливість її утворення. Перша і основна особливість системи права полягає в тому, що вона становить об'єктивну структурну якість діючого в даному суспільстві права (Шаргородський М.Д. і Йоффе О.С.); систему права необхідно розглядати як явище об'єктивного світу в тому сенсі, що вона складається не довільно, а визначається характером суспільних відносин, які цю систему обумовлюють і до регулювання яких, у свою чергу, покликані її норми (Павлов І. В.); структура (а отже, і система права) не виплид фантазії людей, не результат довільного конструювання і взагалі не породження свідомості людини, а реально існуючий поділ права на певні частини. Структура права – це будова права, спосіб (закон) зв'язку елементів, що його утворюють – галузей, підгалузей, інститутів, норм (Алексєєв С.С.); система у праві – це об'єктивне об'єднання (поєднання) за змістовними ознаками певних правових частин у структурно упорядковану цілісну єдність, що має відносну самостійність, стійкість і автономність функціонування (Керімов Д.А.) [3, 7].

Як бачимо, зазначені якісні характеристики системи права говорять, перш за все, про об'єктивну її побудову та про відбиття реальних об'єктивних суспільних життєвих відносин. Логічним буде висловитися про те, що зазначений підхід повинен буде поширений і на обґрунтування появи, існування та розвитку нових структурних елементів системи українського права. Ця теза має безпосереднє відношення щодо обґрунтування виділення вексельного права в якості самостійного або відносно самостійного елементу

системи права та надання йому відповідних характеристик. Слід зазначити, що проблема визначення передумов і умов виникнення та розвитку вексельного права безпосередньо пов'язана із ознакою об'єктивності системи права. Адже говорячи про перші, маємо на увазі саме об'єктивний характер утворення, зокрема, вексельного права, а отже і розвитку системи права, елементом якої і розглядається вексельне право. Обмовка з цього приводу вважається, з нашого погляду, доречною з огляду на те, що саме ознака об'єктивності побудови системи права і піддається деяким уточненням. Так, О.І. Ющик відмічає, що якщо система права має «об'єктивний характер» і не може «будуватися за суб'єктивним розсудом людей», то звідки береться «єдність і узгодженість» усіх діючих правових норм та їх логічний поділ «по галузях і правових інститутах», що виражають внутрішню будову права? В усякому разі не з аналогічного стану суспільних відносин, які «обумовлюють» вказану «будову»... Визначаючи систему права як «сукупність норм права», варто не забувати, що норми права санкціоновані державою, а отже, опосередковані юридичною діяльністю держави як суб'єкта правотворення, яку (діяльність) неможливо уявити без «суб'єктивного розсуду людей» [3, 9].

На наш погляд, не можна однозначно стверджувати про об'єктивність чи суб'єктивність системи права, ці якості щодо останньої є відносними. Говорячи же безпосередньо про систему права та її об'єктивний характер, хочемо зазначити, що її об'єктивність, як уявляється, обумовлена певними передумовами, які дозволяють уже потім на підставі наявного змісту говорити про внутрішню структуру права, що виражається в єдності та узгодженості всіх діючих норм права даної держави, а також в їх розподілі за відповідними елементами системи права, обґрунтування місця вексельного права серед яких і є одним із завдань сучасної юридичної науки.

Саме ознака об'єктивності, на наш погляд, дозволяє говорити і про іншу не менш важливу ознаку системи права – виступати дієвим нормативним регулятором, здатним здійснювати багатосторонній вплив на суспільні відносини. Адже не будучи відображенням реальності існуючої системи суспільних відносин, система права не відрізнялась би дієвістю. Яскравим прикладом у цьому аспекті може слугувати і вексельне право, об'єктивні передумови становлення та розвитку мають бути враховані при обґрунтуванні виділення його в якості окремого елемента системи українського права. А цим самим може бути підкреслена здатність права своєчасно реагувати на ускладнення відносин у відповідній сфері життєдіяльності держави і суспільства.

Розглядаючи специфіку вексельного права України з позиції системного підходу, слід враховувати, перш за все, таку рису системи, як її відносність, що обумовлено тим, що будь-яка система може розглядатися як елемент іншої, більш широкої системи. Так, власне система права України розглядається елементом більш широкої системи – правової системи України (ці два поняття, як відомо, не тотожні). Водночас система права України розглядається як така, що складається з різних елементів. Досліджуючи питання про місце вексельного права в системі права України, ми переслідуватиме завдання визначення того, яким саме елементом системи права виступає вексельне право з обов'язковим встановленням того, в яких зв'язках знаходиться останнє з системою

права в цілому та з іншими її елементами. Принципове значення для виділення таких взаємозв'язків має розглядання вексельного права як такого, що виходить із цивільного права та визначається ним.

Отже, з урахуванням зазначеної вище позиції системності можна виділити наступні рівні взаємозв'язків функціонування вексельного права:

1) національний рівень, у рамках якого слід говорити про наступні підрівні:

- внутрішній підрівень, на якому має місце взаємодія норм, які утворюють вексельне право як окремий елемент системи права (власне ту правову категорію, питання виникнення якого становить інтерес у межах цього дослідження);
- галузевий підрівень, на якому норми, які утворюють вексельне право як підгалузь системи права, взаємодіють з іншими її елементами, зокрема, тими, які становлять галузь, з якої відокремилось вексельне право, та іншими елементами цієї галузі, а саме – з цивільним правом;
- міжгалузевий підрівень, у межах якого виявляються зв'язки між вексельним правом та іншими елементами системи права України (зокрема, фінансовим правом тощо).

2) міжнародний рівень, у межах якого доречно вести мову про вплив на становлення та розвиток вексельного права України Женевської та англо-американської систем вексельного права.

Проявом здатності реагувати системи права на ті процеси, які відбуваються в сфері тих чи інших суспільних відносин, є спеціалізація в праві, яка є тим об'єктивним процесом, що відбиває їх специфіку та багатогранність. Внутрішнім процесом спеціалізації, спрямованим на відособлення, відгалуження юридичних норм для ефективнішого регулювання окремих ділянок видових суспільних відносин, виступає диференціація правового регулювання [2, 79]. Існування вексельного права як певного елемента системи права України повинно розглядатися крізь об'єктивні процеси галузевої та функціональної спеціалізації в праві, які виступають проявом його системності [4, 13–14]. Основними формами спеціалізації права виступають: 1) предметна та функціональна диференціація (розгалуження нормативного змісту правового регулювання); 2) конкретизація (деталізація змісту нормативного регулювання); 3) інтеграція або уніфікація (узагальнення регламентації того спільного, що притаманне певним групам суспільних відносин) [5, 37].

З позиції предметної диференціації слід говорити про виділення в системі права галузі цивільного права, а в його структурі – підгалузі вексельного права. Сутність функціональної спеціалізації в сфері вексельного права виявляється, з одного боку, при виникненні та встановленні взаємозв'язків між нормами однієї галузевої приналежності. В нашому випадку – з нормами цивільного права, коли вексель при всій різноманітності його функцій розглядається, в першу чергу, як цінний папір, що виступає об'єктом цивільних прав. Дуже яскраво такий взаємозв'язок виявляється при розкритті структурного змісту власне вексельного права, при цьому положення цивільного права про правоздатність, речові та зобов'язальні права тощо трансформуються стосовно векселів. З іншого боку, за допомогою проведення функціональної спеціалізації встановлю-

ються взаємозв'язки норм вексельного права із нормами господарського, податкового, бюджетного, валютного та іншого права.

Слід зазначити, що питання спеціалізації в праві при з'ясуванні місця вексельного права в системі права уявляється доцільним і важливим, ураховуючи самоцінність надання відповіді на нього, а також і той факт, що саме спеціалізація має свій відбиток на особливостях предмета правового регулювання. Важливість останнього в світлі дискусійності питання про критерії систематизації в праві взагалі та критерії виділення вексельного права в самостійний елемент системи українського права, зокрема, є безумовною.

Підсумовуючи викладене в цілому, слід, перш за все, зазначити, що дослідження питання про виникнення та розвиток вексельного права як окремого елементу системи українського права має відбуватися з обов'язковим урахуванням тих тенденцій і процесів, що характеризують у цілому розвиток права та його системи. При цьому особливого значення набуває розглядання сутності передумов і умов виникнення вексельного права України як попередніх теоретичних категорій, чим підкреслюється об'єктивність системи права і після дослідження сутності яких доречно вже буде вести мову про відповідні критерії виділення в структурі системи українського права вексельного права. Це, в свою чергу, свідчить про здатність системи права реагувати на ускладнення, зокрема відповідних відносин у сфері вексельного обігу. В якості певної методологічної основи, на яку має спиратися дослідження тих чи інших питань становлення та розвитку вексельного права, розглядаються системність права та правова спеціалізація як прояв цієї системності. Подальше дослідження відповідних питань виникнення та розвитку вексельного права створить належне теоретичне підґрунтя для обґрунтування його виникнення в системі права України.

Література:

1. Мошенський С.З. Еволюція векселя. — К.: ТОВ «Поліграфконсалтинг», 2005. — 432 с.
2. Беляневич О.А. Господарське договірне право України (теоретичні аспекти): Монографія. — Юрінком Інтер, 2006. — 592 с.
3. Ющик О.І. Галузі та інститути правової системи (міфи і реальність). — К.: Оріяни, 2002. — 112 с.
4. Сенякин И.Н. Специальные нормы советского права / Под ред. проф. М.И. Байтина. — Саратов: Изд-во Саратов. ун-та, 1987. — 97 с.
5. Алексеев С.С. Общая теория права: В 2 т. — Т. 2. — М.: Юрид. лит., 1982. — 360 с.

Нестерова І.А., ЗДУ

**ТУРИСТИЧНИЙ БІЗНЕС
ЯК ОБ'ЄКТ КОРУПЦІЙНИХ ДІЯНЬ ТА СФЕРА
СКОЄННЯ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ТОРГІВЛЕЮ
ЖІНКАМИ**

В данній статтє рассматриваются проблемы торговли женщинами в Украине та место туристического бизнеса в криминальной схеме совершения данного виду преступления. Анализируются коррупционные действия